

Rom. 5. 5.

confundamur cum iis, quæ nobis debent esse subjecta. Fit autem hoc per Spiritum sanctum. *Spes enim*, inquit, *non confundit; quoniam caritas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis.* Nullo modo autem redintegrari possemus per Spiritum sanctum, nisi & ipse semper & integer & incommutabilis permaneret. Quod profecto non posset, nisi Dei naturæ esset ac ipsius substantiæ, cui soli incommutabilitas atque, ut ita dicam, invertibilitas semper est. *Creatura enim*, neque hoc ego, sed idem Paulus clamat, *vanitati subjecta est.* Neque nos potest à vanitate separare, veritatisque connectere, quod subjectum est vanitati. Et hoc nobis Spiritus sanctus præstat; creatura igitur non est. Quia omne quod est, aut Deus, aut creatura est.

Rom. 8. 20.

CAP. XIV.
Trinitati
summo bono
dilectione hæremus.

Rom. II. 36.

24. ^a DEUM ergo diligere debemus trinam quamdam unitatem, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, quod nihil aliud dicam esse, nisi idipsum esse. Est enim verè summæque Deus, *ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia*: hæc verba Pauli sunt. Quid deinde subjicit? *Ipsi gloria.* Sincerissimè omnino. Neque enim ait, ipsis: nam unus est Deus. Quid est autem, *ipsi gloria*; nisi ipsi optima, & summa, & latè patens fama? Quanto enim melius atque diffusius diffamatur, tanto diligitur & amatur ardentius. Quod cum fit, nihil aliud ab humano genere quàm certo & constanti gradu in optimam vitam & beatissimam pergitur. Non arbitror cum de moribus & vita fit quæstio, amplius esse requiren-

^a Lov. & Arn. *Dum ergo.* restituimus, *Deum ergo.* ex MSS. & aliis editionibus.

rendum, quod sit hominis summum bonum, quò referenda sunt omnia. Id enim esse patuit, & ratione quantum valuimus, & ea quæ nostræ rationi antecellit auctoritate divina, nihil aliud quàm ipsum Deum. Nam quid erit aliud optimum hominis, nisi cui inhære est beatissimum? Id autem est solus Deus, cui hære certè non valemus, nisi dilectione, amore, caritate.

25. QUOD si virtus ad beatam vitam nos ducit, NIHIL omnino esse VIRTUTEM affirmaverim, nisi summum amorem Dei. Namque illud quod quadripartita dicitur virtus, ex ipsius amoris vario quodam affectu, quantum intelligo, dicitur. Itaque illas quatuor virtutes, quarum utinam ita sit ^a in mentibus vis, ut nomina in ore sunt omnium, sic etiam definire non dubitem: ut TEMPERANTIA sit amor integrum se præbens ei quod amatur: FORTITUDO, amor facillè tolerans omnia propter quod amatur: JUSTITIA, amor soli amato serviens, & propterea rectè dominans: PRUDENTIA, amor ea quibus adjuvatur ab eis quibus impeditur, sagaciter seligens. Sed hunc amorem non cujuslibet, sed Dei esse diximus, id est, summi boni, summæ sapientiæ, summæque concordiæ. Quare definire etiam sic licet, ut temperantiam dicamus esse, amorem Deo sese integrum incorruptumque servantem: fortitudinem, amorem omnia propter Deum facillè perferentem: justitiam, amorem Deo tantum servantem, & ob hoc benè imperantem ceteris, quæ homini subjecta sunt:

CAP. XV.
Quatuor
virtutes
definit
christianæ.

EE 4

pru-

^a Theodoricensis codex, *ita sit affectus in mentibus vestris.* Arnulfensis, *ita sit notitia in mentibus vestris.* Cisterciensis demum habet, *ita essent effectus in mentibus vestris.*

prudentiam, amorem benè discernentem ea quibus adjuvetur in Deum, ab iis quibus impediri potest.

CAP. XVI.
Testamen-
ti veteris &
novi con-
centus.

I. Cor. I. 5.
27.

Rom. 8. 35.

Ps. 72. 28.

Rom. 8. 28.

I. Cor. I.
24.

Joan. I. 3.

Sap. 8. 1

26. HIS de singulis virtutibus quinam vivendi modus ducatur, paucis explicabo, si priùs testimoniis novi Testamenti, quibus utor jam diu, de veteri etiam paria, ut pollicitus sum, comparavero. Num enim Paulus tantum dicit, Deo nos esse debere ^a subunctos, ita ut in medio quod separet nihil sit? Nonne & Propheta commodissimè hoc & brevissimè significat, cum dicit: *Mihi autem adherere Deo bonum est?* Nonne quod ibi latissimè de caritate dictum est, hìc uno verbo continetur quod ait, *inherere?* Item quod addidit, *bonum est*, nonne ad illud respicit, quod ibi positum est: *Diligentibus Deum omnia procedunt in bonum?* Ita ut una sententiola, duobusque verbis Propheta & vim & fructum caritatis ostendat.

27. Cùmque ibi dictum sit, Dei Filium Dei Virtutem esse, atque Sapientiam; cùmque virtus ad operationem, sapientia verò ad disciplinam pertinere intelligatur (unde in Evangelio duo ipsa signantur, cum dicitur: *Omnia per ipsum facta sunt*, nam hoc operationis atque virtutis est: deinde quod ad disciplinam verique cognitionem adinet: *Et vita*, inquit, *erat lux hominum*) potuitne quidquam magis concinere his testimoniis novi Testamenti, quàm illud quod in vetere dictum est de sapientia: *Adtingit autem à fine usque in finem fortiter, & disponit omnia sua-*

^a In excusis, *subjectos*. At in potioribus MSS. *sub-*
unctos.

suaviter? Namque adtingere fortiter, magis virtutem significat; disponere autem suaviter, quasi artem ipsam atque rationem. Sed si hoc videtur obscurum, vide quæ sequuntur: *Et omnium*, inquit, *Dominus dilexit illam: doctrix est enim disciplina Dei, & electrix operum illius*. Videtur hìc nihil aliud de operatione dictum: non enim hoc est eligere opera, quod operari: ergo hæc ad disciplinam pertinent; opus virtuti debetur, ut sit plena, quam volumus demonstrare, sententia. Lege igitur deinceps quod annexum est. *Quid si honesta est*, inquit, *possessio, quæ concupiscitur in vita, quid sapientia est honestius, quæ omnia operatur?* Potestne quidquam præclarius, aut manifestius, aut verò etiam uberius proferri? Audi aliud, si parum putas, quod idem sonet: *Sobrietatem enim sapientia docet*, inquit, *& justitiam, & virtutem*. Sobrietas mihi ad ipsam cognitionem veri videtur pertinere, id est, ad disciplinam: justitia verò & virtus ad actionem atque ad operationem. Quibus duobus, id est, agendi efficacia, & sobrietate contemplandi, quæ Dei Virtus & Dei Sapientia, id est, Dei Filius, dilectoribus suis donat, quid comparandum sit nescio, cum idem Propheta statim dicat, quanti sint ista pendenda: nam ita positum est: *Sobrietatem enim sapientia docet, & justitiam, & virtutem, quibus utilius nihil est in vita hominibus*.

28. Hæc fortasse quispiam non de Filio Dei dicta esse arbitretur. Quid ergo aliud ostendit, quod dictum est: *Generositatem magnificat, contubernium habens Dei?* An verò generositas solet significare aliud quàm pa-

I. Retract.
cap. 7. n. 3.

Sap. 8. 3.

1. Cor. 1. 24. parentes? Contubernium verò nonnè cum ipso Patre æqualitatem clamat atque asserit? Deinde cum Paulus dicat, Filium Dei esse Dei Sapientiam; & ipse Dominus: *Nemo novit Patrem, nisi unigenitus Filius*; quid potuit à Propheta congruentius dici, quam illud quod dictum est: *Et tecum sapientia quæ novit opera tua, quæ adfuit tunc cum orbem terrarum faceres, & sciebat quid placiturum esset oculis tuis*? Quòd autem
- Heb. 1. 3. Christus est veritas, quòd idem ostenditur cum splendor Patris nuncupatur (non est enim quidquam in circuitu solis, nisi splendor ipse quem gignit) quid ergo potuit apertius & clarius ex vetere Testamento huic sententiæ consonare, quam illud quod dictum est: *Veritas tua in circuitu tuo*? Postremò dicit ipsa Sapientia in Evangelio: *Nemo venit ad Patrem, nisi per me*: dicit Propheta: *Sensum tuum ergo quis scit, nisi tu dederis Sapientiam*? Et paulò post: *Et quæ tibi placent, didicerunt homines, & per Sapientiam sanati sunt*.
- Rom. 5. 5. 29. Dicit Paulus: *Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis*: dicit Propheta, *Sanctus enim Spiritus disciplinæ effugiet dolum*. UBI enim dolus, caritas nulla est.
- Rom. 8. 29. Dicit Paulus: *Conformes fieri nos imaginis Filii Dei*: dicit Propheta: *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine*. Ostendit Paulus, Deum esse Spiritum sanctum, & ideo non esse creaturam: dicit Propheta: *Et miseris Spiritum sanctum de altissimis*. Solus enim Deus altissimus, quo nihil est altius. Ostendit Paulus, Trinitatem istam unum Deum esse, cum dicit: *Ipsi gloria*: dicitur in ve-
- Rom. 11. 36.

teri Testamento: *Audi, Israël, Dominus Deus tuus, Deus unus est*. Deut. 6. 4.

30. QUID vultis amplius? Quid imperitè atque impiè sævitis? Quid indoctas animas noxia suasionè perversitatis? Utriusque Testamenti Deus unus est. Nam ut ista sibi congruunt, quæ de utroque posuimus; ita etiam cetera, si diligenter & æquo iudicio velitis attendere. Sed quia multa dicuntur a submissis, & humi repentibus animis accommodatijs, ut per humana in divina consurgant; multa etiam figuratè, ut studiosa mens & quæsitis exerceatur utiliùs, & uberiùs lætetur inventis; vos mirifica dispositione Spiritus sancti, ad decipiendos vestros auditores & illaqueandos abutimini. Quod ipsum cur divina providentia vos facere sinat, quàmque verissimè Apostolus dixerit: *Oportet multas hæreses esse, ut probati manifesti fiant inter vos*; & longum est disputare, & quod dicendum est vobis, non est vestrum ista intelligere. Non parum mihi cogniti estis. Crassas omninò mentes, & corporeorum simulacrorum pestifero pastu morbidas ad divina iudicanda defertis, quæ multò altiora sunt quàm putatis.

31. Quare vobiscum modò sic agendum est, non ut ea jam intelligatis, quod fieri non potest; sed ut intelligere aliquando cupiatis. Facit enim hoc simplex & pura caritas Dei, quæ maximè spectatur in moribus, de

^a Sic MSS. præstantiores. At editi habent, *submissis & humi repentibus animis, ut accommodatijs per &c.*

^b Codex Vaticanus & Cisterciensis omittunt, *multas*, quam vocem habent alii plerique tum scripti tum excusi, jamque observavimus reperiri apud MSS. in eadem Apostoli sententia relata lib. 1. de Genesi cont. Manich. c. 1.

CAP. XVII.
Apostrophe ad manicheos, ut resipiscant.

^b
1. Cor. 11. 19.

de qua multa jam diximus: quæ inspirata Spiritu sancto perducit ad Filium, id est, ad Sapientiam Dei, per quam Pater ipse cognoscitur. NAM SI SAPIENTIA & veritas non totis animi viribus concupiscatur, inveniri nullo pacto potest. At si ita quærat, ut dignum est, subtrahere sese atque abscondere à suis dilectoribus non potest. Hinc est illud, quod in ore habere etiam vos soletis, quod ait: *Petite, & accipietis: quærite, & invenietis: pulsate, & aperietur vobis. Nihil est occultum, quod non revelabitur.*

Matt. 7. 7.

Matt. 10. 26.

AMORE PETITUR, amore quæritur, amore pulsatur, amore revelatur, amore denique in eo quod revelatum fuerit permanetur. Ab hoc amore sapientiæ diligentiaque quærendi, non deterremur veteri Testamento, quod semper mendacissimè dicitis, sed ad hæc vehementissimè concitatur.

Sup. 6. 13.

32. Audite itaque aliquando, & advertite quæso sine pertinacia, quid per Prophetam dicitur: *Clara est, inquit, & quæ numquam marcascit sapientia, & facilè videtur ab iis qui diligunt illam, & invenitur ab iis qui quærent illam: præoccupat qui se concupiscunt, ut illis se ostendat. Qui vigilaverit ad illam, non laborabit: assidentem enim illam inveniet foribus suis. Cogitare enim de illa, sensus est consummatus: & qui vigilaverit propter illam, citò erit securus: quia dignos se ipsa circuit quærens, & in viis ostendit se illis hilariter, & omni providentia occurrit illis. Initium enim illius verissimum disciplinæ concupiscentia est. Cura ergo disciplinæ dilectio est, & dilectio custoditio legum illius est. Custoditio autem legum, confirmatio incorruptionis est.*

in-

incorruptio autem facit proximum Deo. Concupiscentia itaque sapientiæ deducit ad regnum. Itane tandem adhuc adversum ista latrabit? Nonnè ita posita & nondum intellecta, cuius significant altum se quiddam & ineffabile continere? O utinam possetis intelligere quæ dicta sunt! Confestim abjiceretis omnes ineptias fabellarum, & vanissimas imaginationes corporum, totosque vos magna alacritate, sincero amore, firmissima fide, sanctissimo Ecclesiæ catholicæ gremio conderetis.

33. POTERAM pro mea mediocritate discutere singula, & eruere ac demonstrare quæ accepi, in quorum excellentia & altitudine plerumque verba deficiunt: sed quamdiu latratis, non est faciendum. Non enim frustra dictum est: *Nolite sanctum dare canibus.* Ne succenseatis. Et ego latravi, & canis fui, quando mecum iure non docendi cibo, sed a refellendi fustibus agebatur. Si autem in vobis esset caritas, de qua nunc agitur, vel etiam si fuerit aliquando, quantam cognoscendæ veritatis magnitudo desiderat, aderit Deus qui ostendat vobis, neque apud manichæos esse christianam fidem, quæ ad summum apicem sapientiæ veritatisque perducit, qua perfrui, nihil est aliud nisi beatè vivere; neque esse uspiam, nisi in catholica disciplina. Quid enim aliud videtur Apostolus Paulus optare, cum dicit: *Hujus rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi, à quo omnis paternitas in cælis & in terra nominatur, ut det vobis secundum divitias gloriæ suæ fortitudinem, corroborari per Spiritum in interiori homine,*

CAPUT XVIII.
In Catholica sola perfecta veritas ex utriusque Testamenti consensu.
Matt. 7. 6.

Eph. 3. 14.

a MSS. quinque, repellendi fustibus.

habitare Christum per fidem in cordibus vestris: ut in caritate radicati & fundati, possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit altitudo, & longitudo, & latitudo, & profundum: cognoscere etiam supereminentem a scientiæ caritatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei? Potestne quidquam dici manifestius?

34. Obsecro, vigilate paululum, videte Testamenti utriusque concordiam, qui sit in moribus vitæ modus, & quò sint referenda omnia, satis b aperiens & docentem. Amorem Dei concitant Evangelia, cum dicitur: *Petite, quærite, pulsate*. Concitat Paulus dicendo: *Ut in caritate radicati & fundati, possitis comprehendere*. Concitat etiam Prophetæ, cum dicit, facile sapientiam ab iis qui eam diligunt, quærunt, concupiscunt, vigilant, cogitant, curant, posse cognosci. Salus animi, & via beatitudinis utrarumque Scripturarum pace monstratur; & vos latrare potiùs adversus hæc, quàm his obtemperare diligitis. Brevi dicam quod sentio: Audite doctos Ecclesiæ catholicæ viros tanta pace animi, & eo voto quo vos ego audiui; nihil opus erit novem annis quibus me ludificastis. Longè omnino, longè brevior tempore, quid intersit inter veritatem vanitatemque cernetis.

35. SED tempus est ad illas virtutes quatuor reverti, & ex his singulis eruere ac ducere vivendi modum. Itaque prius temperantiam

a Sic plerique MSS. At editi habent, *supereminentem scientiam caritatis Christi*. Paulò post MSS. duo, *in omnem plenitudinem Dei*.

b Editi, *satis aperiens & docente amore Dei*. Concitant &c. At MSS. tredecim præferunt nostram lectionem, *quamvis ex iis plerique sub alia vocum interpunctione*.

b
Matt. 7. 7.
Eph. 3. 17.

Augustinus
novem annis
manichæus ab
anno ætatis
19. ad
28. Vide
inf. lib. 2.
c. 19. Et
lib. 4. Con-
fess. c. 1.

CAP. XIX.
Temperan-
tiæ officia
ex sacris li-
teris des-
cribit.

tiam videamus, quæ nobis amoris illius quo innectimur Deo, integritatem quamdam & incorruptionem pollicetur. Munus enim ejus est in coercendis sedandisque cupiditatibus, quibus inhiamus in ea, quæ nos avertunt à legibus Dei, & à fructu bonitatis ejus: quod est, ut brevè explicem, beata vita. Ibi enim est a sedes veritatis, cujus contemplatione perfruentes, eique penitus adherentes, proculdubio beati sumus: inde autem decedentes, magnis erroribus doloribusque implicamur. Namque, ut ait Apostolus: *Radix omnium malorum cupiditas, quam quidam sequentes, naufragaverunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis*. Quod peccatum animæ in veteri Testamento satis apertè, benè intelligentibus, in ipsius hominis qui erat in paradiso, prævaricatione signatur. *In Adam quippe omnes morimur*, ut ait idem, & *in Christo omnes resurgemus*. O alta mysteria! Sed reprimam me. Non enim modò suscepi docere vos recta, sed dedocere prava, si potero, id est, si Deus annuerit proposito in vos meo.

36. Dicit ergo Paulus, radicem omnium malorum esse cupiditatem, per quam etiam Lex vetus primum hominem lapsum esse significat. Monet Paulus, ut exuamus nos veterem hominem, & induamus novum. Vult autem intelligi, Adam qui peccavit, veterem hominem; illum autem quem suscepit in sacramento Dei Filius ad nos liberandos, novum.

a Bad. Am. Er. & Lov. necnon plerique MSS. habent, *radix veri*. At Antonio Arn. magis probatur, quod in margine quarundam editionum habetur, *sedes veri*. Cui adstipulantur MSS. quinque, in quibus legitur, *sedes veritatis*.

1. Timot. 6.
10.

1. Cor. 15.
22.

Col. 3. 9.

1. Cor. 15. 47. *vum. Dicit namque alio loco: Primus homo de terra terrenus, secundus homo de caelo caelestis. Qualis terrenus, tales & terreni; qualis caelestis, tales & caelestes. Sicut portavimus imaginem terreni, portemus & imaginem caelestis: hoc est, exuite veterem, & induite novum. Omne igitur officium temperantiae, est exuere veterem hominem, & in Deo renovari: id est, contemnere omnes corporeas illecebras, laudemque popularem, totumque amorem ad invisibilia & divina conferre. Unde illud sequitur quod mirificè dictum est: Si & exterior homo noster corrumpitur, sed interior renovatur de die in diem.*

2. Cor. 4. 16. Pr. 50. 12. *Audi & Prophetam canentem: Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innova in visceribus meis. Quid contra istam convenientiam dici nisi à cæcis latratoribus potest?*

CAP. XX.
Sensibilia omnia contemnere, & solum Deum amare jubemur.

2

2. Cor. 4. 18. *37. ILLECEBRÆ autem corporis sitæ sunt in his omnibus, quæ corporeus sensus attingit, quæ à nonnullis etiam sensibilia nominantur: in quibus maximè lux ista vulgaris excellit, quia & in ipsis sensibus nostris, quibus anima per corpus utitur, nihil est oculis præferendum: & ideo in Scripturis sanctis, visibilium nomine sensibilia cuncta a significantur. Itaque in novo Testamento sic ab istorum amore prohibemur: Non respicientes, inquit, quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna. Ex quo intelligi potest, quàm christiani non sint, * qui solem & lunam non modo diligendos, sed etiam colendos putant. Quid enim videmus, si solem & lunam non videmus? Vetiti autem*

* Manichæi.

^{su-}
a In MSS. octo, deputantur, in aliis tribus, damnantur.

sumus converti ad ea quæ videntur. Non sunt igitur etiam ista diligenda ei, qui amorem illum incorruptum Deo cogitat exhibere. Sed erit mihi alius locus, quo de istis diligentius requiretur. Non enim nunc de fide, sed de vita dicere institui, per quam mereamur scire quod credimus. AMANDUS igitur solus Deus est: omnis verò iste mundus, id est, omnia sensibilia contemnenda: utendum autem his ad hujus vitæ necessitatem.

38. GLORIA vero popularis sic in novo Testamento abjicitur atque contemnitur: Si hominibus, inquit, placere vellem, Christi servus non essem. Est item aliud quod de corporibus per imaginationes quasdam concipit anima, & eam vocat rerum scientiam. Quamobrem rectè etiam curiosi esse prohibemur, quod magnum temperantiæ munus est. Hinc illud est: Cavete ne quis vos seducat per philosophiam. Et quia ipsum nomen philosophiæ si consideretur, rem magnam a totoque animo appetendam significat, siquidem philosophia est amor studiumque sapientiæ, cautissimè Apostolus ne ab amore sapientiæ deterrere videretur, subjecit, & elementa hujus mundi. Sunt enim qui desertis virtutibus, & nescientes quid sit Deus, & quanta majestas semper eodem modo manentis naturæ, magnum aliquid se agere putant, si universam istam corporis molem, quam mundum nuncupamus, curiosissimè, intentissimèque perquirant. Unde tanta etiam superbia gignitur, ut in ipso caelo, de quo sæpè disputant, sibi met habitare videantur. Repri-

CAP. XXI.
Gloria popularis & curiositas sacris litteris damnata.
Gal. 1. 10.
Col. 2. 8.

a

ἀποβα-
τῶν
ἐπιθυ-
μῶν
καὶ
καρ-
νῶν.

Tom. I. FF mat
a MSS. meliores notæ, totamque. Porro in aliis habetur ut in editis, totoque animo.

mat igitur se anima ab hujusmodi vanæ cognitionis cupiditate, si se castam Deo servare disposuit. Tali enim amore plerumque decipitur, ut aut nihil putet esse, nisi corpus, aut etiamsi auctoritate commota, fateatur aliquid esse incorporeum, de illo tamen nisi per imagines corporeas cogitare non possit, & tale aliquid esse credere, quale fallax corporis sensus infligit. Ad hoc etiam valet quòd præcipitur, cavendum esse à simulacris.

39. Huic ergo auctoritati novi Testamenti, qua jubemur nihil mundi hujus diligere, illa maximè sententia qua dictum est: *Nolite conformari huic mundo* (simul enim demonstrandum est ei rei quemque conformari quam diligit) huic ergo auctoritati si de veteri Testamento quæram quid comparem, plura quidem invenio, sed unus Salomonis liber, Ecclesiastes qui dicitur, copiosissimè in summum contemptum omnia ista perducit. Incipit enim sic: *Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes, vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Quæ abundantia homini in omni labore suo, quem ipse laborat sub sole?* Hæc verba omnia si adtendantur, si perpendantur, si discutiantur, multa inveniuntur pernecessaria iis qui hunc mundum fugere, & refugere in Deum desiderant: sed longum est, & aliò festinat oratio. Tali tamen principio constituto, exsequitur omnia, vanitantes esse eos qui rebus hujusmodi falluntur. Idipsum autem quo falluntur vanitatem vocans, non quòd Deus ista non creaverit, sed quia subijcere se homines volunt iis rebus per peccata, quæ illis per rectè facta divina lege subjectæ sunt. Quid est enim aliud, falsis bonis illudi atque decipi, quam te ipso in-

1. Joan. 2.
15.

Rom. 12. 2.

Ecc. 1. 2.

1. Retract.

e. 7. n. 3.

feriora, miranda & appetenda arbitrari? HABET IGITUR VIR TEMPERANS in hujuscemodi rebus mortalibus & fluentibus, VITÆ REGULAM utroque Testamento firmatam; ut eorum nihil diligat, nihil per se appetendum putet, sed ad vitæ hujus atque officiorum necessitatem quantum sat est usurpet, utentis modestia, non amantis affectu. Hæc dicta sint de temperantia pro rerum magnitudine breviter; pro instituto tamen opere fortasse copiosius quam oportebat.

40. DE fortitudine verò non multa dicenda sunt. Amor namque ille de quo loquimur, quem tota sanctitate inflammatum esse oportet in Deum, in non appetendis istis temperans, in amittendis fortis vocatur. Sed inter omnia quæ in hac vita possidentur, corpus homini gravissimum vinculum est, justissimis Dei legibus, propter antiquum peccatum: QUO NIHIL est ad prædicandum notius, nihil ad intelligendum secretius. Hoc ergo vinculum ne concutiat atque vexetur, laboris & doloris; ne auferatur atque perimatur, mortis terrore animam quatit. Amat enim illud vi consuetudinis, non intelligens, si eo benè atque scienter utatur, resurrectionem reformationemque ejus ope ac lege divina sine ulla molestia juri suo subditam fore: sed cum a se hoc amore tota in Deum converterit, his cognitis mortem non modò contemnet, verum etiam desiderabit.

41. Sed restat cum dolore magna confictio. NIHIL est tamen tam durum atque ferreum, quod non amoris igne vincatur. Quo

FF 2

cum

a MSS. tres. Sed cum hunc amorem totum in Deum converterit.

CAP. XXII.
Fortitudi-
nem præ-
stat amor
Dei.

cùm se anima rapiet in Deum, super omnem carnificinam libera & admiranda volitabit pennis pulcherrimis & integerrimis, quibus ad Dei amplexum amor castus innititur. Nisi verò amatores auri, amatores laudis, amatores feminarum, amatoribus suis. Deus sinet esse fortiores; cùm ille non amor, sed congruentius cupiditas vel libido nominetur. In qua tamen apparet, quantus sit impetus animi ad ea quæ diliguntur a indefesso cursu per immania quæque tendentis; argumentoque nobis est, quàm sint omnia perferenda, ne deseramus Deum, si tanta illi ut deserant, perferunt.

**CAPUT
XXIII.**

Fortitudinis
mouita
& exempla
ex Scripturis.

Rom. 5.34.

* Job.

Job. 1.9.
14.

42. QUID ergo hîc non Testamenti auctoritates colligam, ubi dictum est: *Tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem*: & non solum dictum, sed etiam exemplis eorum, qui dixerunt, probatum atque firmatum? De veteri potius Testamento, in quod illi rabidè sæviunt, excitabo exemplum patientiæ. Neque illum memorabo virum *, à quo in magnis cruciatibus corporis & horribili tabe membrorum, non modò sustinentur humana, sed divina etiam disputantur. In cujus singulis vocibus satis elucet, si quis æquo animo attendat, quanti pendenda sint ista, quæ cùm volunt homines per dominationem tenere, ab his ipsis potius per cupiditatem tenentur, & rerum mortalium servi fiunt, dum imperitè Domini esse desiderant. Amisit namque ille omnes divitias, & factus repente pauperrimus, tam inconcussam animum tenuit & infixum Deo, ut satis demonstraret, non illas sibi fuis-

a MSS. quindecim, *deslexo cursu*.

fuisse magnas, sed se illis, sibi autem Deum. Quo animo si esse possent nostri temporis homines, non magnopere in novo Testamento ab istorum possessione prohiberemur, ut perfecti esse possemus. MULTO enim mirabilius est, non inhære istis quamvis possideas, quàm omninò ea non possidere.

43. Sed quoniam de dolore atque cruciatibus corporis tolerandis nunc agitur, relinquo istum virum, licet magnum, licet invictum, virum tamen. Offerunt enim mihi Scripturæ illæ stupendæ fortitudinis feminam, & ad eam jam me transire compellunt. Quæ cùm septem liberis tyranno atque carnifici prius viscera omnia, quàm unum verbum sacrilegum impendit: cùm ejus hortatione filii roborarentur, in quorum membris ipsa torquebatur, latura tamen etiam proprio munere, quod eos ferre præceperat. Quid ad tantam patientiam, quæso, addi potest? Quid tamen mirum si omnibus medullis conceptus Dei amor, & tyranno, & carnifici, & dolori, & corpori, & sexui, & affectui resistebat? An non audierat: *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus*? Non audierat: *Melior vir patiens fortissimo*? Non audierat: *Omne quod tibi applicitum fuerit, accipe, & in dolore sustine; & in humilitate tua habe patientiam: quoniam in igne probatur aurum & argentum*? Non audierat: *Vasa figuli probat fornax, & homines justos tentatio tribulationis*? Imò verò, & hæc & alia plura perceperat, quæ uno sancto Dei Spiritu, ut in istis novi Testamenti, sic in illis, qui soli adhuc erant, libris divina præcepta fortitudinis conscripta sunt.

44. QUID de justitia quæ ad Deum perti-

FF 3

**CAPUT
XXIV.**
De Justitia
&

2. Mach.
7. 1.

Psal. 115.
15.
Prov. 16.
32.
Eccl. 2.4.5.

Eccl. 27.6.

& Prudentia.

Mut. 6. 24.

Rom. 1. 25.

Deut. 6. 13.

tinet? Nonne cum & Dominus dicat: *Non potestis duobus Dominis servire*, & Apostolus redarguat eos, qui creaturæ potius quam Creatori serviunt; in veteri Testamento prius dictum est: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies?* Sed quid opus est hinc plura dicere, cum sententiis talibus ibi plena sint omnia? Hanc ergo iustitia vitæ regulam dabit huic amatori, de quo sermo est, ut Deo quem diligit, id est, summo bono, summæ sapientiæ, summæ a paci libentissimè serviat; ceteraque omnia partim subjecta sibi regat, partim subjienda præsumat. Quæ norma vivendi, ut docuimus, utriusque Testamenti auctoritate roboratur.

45. Nec de prudentia diutius disserendum est, ad quam dignoscentia pertinet appetendorum & vitandorum. Quæ si desit, nihil eorum de quibus jam dictum est, effici potest. Hujus autem sunt excubiæ atque diligentissima vigilantia, ne subrepente paulatim mala suasionem fallamur: undè sæpè Dominus: *Vigilate*, clamat: & *Ambulate*, inquit, *dum lumen habetis, ne vos tenebræ comprehendant.* Itemque dicitur: *Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit?* Quid autem proferri manifestius de veteri Testamento contra istam dormitationem animi potest, per quam fit ut non sentiamus quasi minutatim serpentem perniciem, quam illud quod à Propheta dictum est: *Qui spernit modica, paulatim decidet?* De qua sententia si opportunum esset festinantibus, copios-

Matt. 24.

42.

Joa. 12.

35.

1. Cor. 5. 6.

Eccl. 19. 1.

a MSS. quatuor, summæ potentia. At alii codices habent, paci: qua voce, Spiritum sanctum idemtidem designat Augustinus, ut rursus infra cap. 30.

sissimè a disputarem: atque id si à nobis nunc susceptum munus flagitaret, fortasse demonstrarem, quàm sint alta mysteria, quæ imperitissimi & sacrilegi homines deridendo, non illi quidem paulatim jam decidunt, sed magno lapsu præcipites eunt.

46. QUID ampliùs de moribus dispuem? Si enim Deus est summum hominis bonum, quod negare non potestis; sequitur profectò, quoniam summum bonum appetere, est benè vivere, ut nihil sit aliud benè vivere, quàm toto corde, tota anima, tota mente Deum diligere: à quo existit, ut incorruptus in eo amor atque integer custodiatur, quod est temperantiæ; & nullis frangatur incommodis, quod est fortitudinis; nulli alii serviat, quod est iustitiæ; vigilet in discernendis rebus, ne fallacia paulatim dolusve subrepat, quod est prudentiæ. Hæc est hominis una perfectio, qua sola impetrat ut veritatis sinceritate perfruatur: hæc nobis Testamento utroque concinitur, hæc nobis hinc atque inde suadetur. Quid adhuc Scripturis, quas ignoratis, calumniamini? Nescitis quanta imperitia lacessatis libros, quos & soli reprehendunt, qui non intelligunt, & soli intelligere nequeunt, qui reprehendunt? Non enim eos aut ullus inimicus cognoscere sinitur, aut esse nisi amicus cognitis potest.

47. Diligamus igitur Deum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, quicumque ad vitam æternam pervenire proposuimus. Vita enim æterna est totum præmium, cujus promissione gaudemus: nec præmium potest præcedere merita, priusque homini dari quàm dignus est. Quid enim hoc injustius, & quid

CAPUT
XXV.
Officia

quatuor
virtutum
circa Dei
amorem,
cujus amoris
præmi-
um est æ-
terna vita
& cognitio
veritatis,

FF 4

a In MSS. aliquot habetur, disputare.

justius Deo? Non ergo debemus pascere præmium antequam mereamur accipere. Hic fortasse non incongruè quæritur, æterna ipsa vita quid sit. Sed ejus largitorem potiùs audiamus. *Hæc est, inquit, vita æterna, ut cognoscant te verum Deum, & quem misisti Jesum Christum.* Æterna igitur vita est ipsa cognitio veritatis. Quamobrem videte quam sint perversi atque præposter, qui sese arbitrantur Dei cognitionem tradere, ut perfecti simus, cum perfectorum ipsa sit præmium. QUID ERGO agendum est, quid quæso, nisi ut eum ipsum quem cognoscere volumus, priùs plena caritate diligamus? Unde illud exoritur, quod ab initio satagimus, NIHIL in Ecclesia catholica salubrius fieri, quam ut rationem præcedat auctoritas.

I. *Retract.*
cap. 7. n. 4.

CAPUT
XXVI.
Dilectio
sui & pro-
ximi.

48. SED cetera videamus: videtur enim de homine ipso, id est, de amatore ipso nihil actum; sed parùm dilucidè qui hoc arbitratur intelligit. Non enim fieri potest, ut se ipsum, qui Deum diligit, non diligat: imò verò SOLUS SE NOVIT diligere, qui Deum diligit. Siquidem ille se satis diligit, qui sedulo agit, ut summo & vero perfruatur bono: quod si nihil est aliud quàm Deus, sicut ea quæ dicta sunt docuerunt, quis cunctari potest, quin sese amet, qui amator est Dei? Quid, inter ipsos homines nullumne esse amoris vinculum debet? Imò verò ita debet, ut NULLUS CERTIOR gradus ad amorem Dei fieri posse credatur, quàm hominis erga hominem caritas.

49. Promat nobis ergo alterum præceptum ipse Dominus, de vitæ præceptis interrogatus: non enim contentus fuit uno, qui sciret aliud Deum esse, aliud hominem: atque

in-

interesse tantum, quantum inter eum qui creavit, & id quod ad Creatoris similitudinem creatum est. Dicit ergo secundum præceptum esse: *Diliges proximum tuum tamquam te ipsum.* Te autem ipsum salubriter diligis, si plus quàm te diligis Deum. Quod ergo agis tecum, id agendum cum proximo est, hoc est, ut ipse etiam perfecto amore diligat Deum. NON enim eum diligis tamquam te ipsum, si non ad id bonum ad quod ipse tendis, adducere satagis. ILLUD est enim unum bonum, quod omnibus tecum tendentibus non fit angustum. Ex hoc præcepto nascuntur officia societatis humanæ, in quibus non errare difficile est. Agendum autem in primis est, ut benevoli simus, id est, ut nulla malitia, nullo dolo malo adversus hominem utamur. Quid enim homini homine propinquius?

50. Accipe etiam quid Paulus dicat: *Dilectio*, inquit, *proximi malum non operatur.* Brevissimis utor testimoniis, sed, nisi fallor, idoneis, & quibus susceptæ rei satis fiat: nam quis ignorat quàm multa, & quanti ponderis verba in illis libris de caritate proximi usquequaque diffusa sint? Sed cum duobus modis peccetur in homine, uno si lædatur, alio si cum potest non adjuvetur; eaque ipsa sint quibus mali homines esse dicantur, quorum neutrum, qui diligit, facit: satis, opinor, quod volumus demonstrat ista sententia, *dilectio proximi malum non operatur.* Et si ad bona pervenire non possumus, nisi mala operari destiterimus, ista sunt quasi CUNABULA CARITATIS DEI, quibus diligimus proximum: ut quoniam *dilectio proximi malum non*

a MSS. quamplures, ad quod ipse tendis, adducis.

Matth. 22.
39.

a

Rom. 13.
10.